

3. Перспективи водоохоронної діяльності в Чорнобильській зоні відчуження / Шестоपालов В.М., Шевченко О.Л., Бугай Д.О. [та ін.] // Бюлетень екологічного стану зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення. — 2006. — № 1 (27). — С. 66 — 75.

4. Обзор законодательной и нормативной базы, регулирующей вопросы охраны биоразнообразия в Днепровском бассейне [Электронный ресурс] / Балашенко С.А., Григорьев Е.Г., Микитюк А.Ю. [и др.] // Программа ПРООН — ГЭФ по экологическому оздоровлению бассейна Днепра. — Режим доступа: undp-gef-dnipro.com/content/faza1/50.pdf

Ткачук Р. Л.,

магістр державного управління у сфері національної безпеки,
аспірант кафедри державного управління
і менеджменту Національної академії державного управління
при Президентіві України

ЗВ'ЯЗОК ДЕМОГРАФІЧНОГО СЬОГОДЕННЯ ТА НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Розвиток цивілізації — складний, суперечливий, нерівномірний процес, який значною мірою залежить від прагнення людини і суспільства забезпечити свій розвиток, уникнути голоду, хвороб, добитися комфортних умов існування, забезпечити захист від агресії, зберегти навколишнє середовище, досягти високої якості життя. Завдяки науково-технічній революції, соціальному і економічному прогресу в другій половині ХХ та на початку ХХІ ст. світ радикально змінився. Істотно покращилися умови праці та якість життя людей, зросли добробут, рівень охорони здоров'я, освіти, соціальної забезпеченості, культури. Водночас, проявилась зворотна негативна сторона, пов'язана з виснаженням ресурсних можливостей Землі, екстенсивним характером експлуатації цих ресурсів, перенаселенням, рядом кризових явищ у соціальній, економічній, політичній та інших сферах.

Гуманітарні катастрофи виникають у будь-якому місці й у будь-який час. Якою б не була їх причина — повінь, засуха, землетрус або конфлікт — вони завжди призводять до загибелі людей, міграції населення, втрати громадами здатності своїми силами забезпечувати існування, як підсумок, приносять величезні страждання.

Аварія на Чорнобильській АЕС стала причиною деформації демографічної поведінки багатьох сімей, негативним чинником погіршення здоров'я населення, зростання його смертності (особ-

ливо дитячої) як у районах радіоактивного забруднення, так і в групах осіб, що постраждали [4]. Чорнобиль — це не лише ретроспектива, але й перспектива. Наслідки цієї катастрофи тривалий час негативно впливатимуть на екологічну ситуацію в Україні, здоров'я та генофонд нації. Страшні втрати, пов'язані з мінімізацією наслідків катастрофи, соціальним захистом населення, що постраждало, забирають щорічно з Державного бюджету 15 % усіх коштів. Крім цього, вилучення з господарського користування значних територій вкрай негативно впливає на економічну, соціальну, екологічну безпеку України [4, с. 12].

Падіння життєвого рівня населення, невирішеність екологічних проблем, загострених наслідками Чорнобильської катастрофи, соціально-психологічний дискомфорт — усе це примушує замислитись над майбутнім України, яка підійшла до катастрофічної межі. У країні поглиблюється демографічна криза, при цьому значний внесок у збільшення демографічних втрат вносять негативні наслідки Чорнобильської катастрофи. Техногенне і радіоактивне забруднення атмосфери, ґрунтів, водойм у більшості областей України спричиняє численні мутантні ушкодження генів, які вже сьогодні поширюються лавиноподібно. Наслідком цього є зниження народжуваності, зростання потворності серед новонароджених, поширення спадкових хвороб і виявлення їхніх нових форм.

На відміну від інших надзвичайних подій, після Чорнобильської катастрофи демографічні втрати з часом лише зростали. Вони зумовлюються тим, що наслідки катастрофи в короткі терміни не було ліквідовано, а тільки здійснювалися заходи щодо її мінімізації. Внаслідок цього її основні чинники продовжували і продовжують негативно впливати на популяцію людей.

У зв'язку з проведенням реформ у структурі органів державного управління погіршилося здійснення управлінських рішень стосовно мінімізації наслідків катастрофи, значно скоротився обсяг фінансування заходів протирадіаційного, соціального та медичного захисту постраждалих.

Породжені катастрофою демографічні наслідки, які потребували свого першочергового вирішення, тягарем лягли на економіку України та її бюджет. Через падіння обсягів виробництва, скорочення фонду оплати праці, інфляційних процесів, недосконалості законодавства, низьких темпів реформування економіки було зменшено фінансування чорнобильських програм, що створює соціально-політичну напругу в суспільстві. За існуючими нині узагальненнями, стан радіаційної обстановки та особливостей формування доз опромінення населення ще можливі до

2056 р., тобто до закінчення очікуваного біологічного часу життя покоління людей, яке народилося у рік катастрофи. Враховуючи особливості триваючої в країні соціально-економічної кризи та поглиблення демографічної кризи, демографічні втрати на радіоактивно забруднених внаслідок Чорнобильської катастрофи територіях можуть поглиблюватися і далі [5].

Кожна катастрофа, надзвичайна ситуація призводять до руйнування тих чи тих соціальних систем, деструктивних зрушень у житті людської спільноти та відзначаються суттєвими втратами населення. Чорнобильська катастрофа зумовила масове перенаселення, а контрзаходи, які кардинально змінили уклад життя людей, порушили сформовані століттями традиції.

Захист населення від наслідків Чорнобильської катастрофи базується на трьох напрямках: протирадіаційному, соціальному і медичному. Протирадіаційний ґрунтується на встановленні рівнів радіоактивного забруднення і дозових меж, проведенні різноманітних контрзаходів, спрямованих на зменшення опромінення; соціальний — на встановленні і наданні пільг та компенсацій; медичний — на проведенні щорічних медичних оглядів постраждалих [1]. Норми, які утворюють право соціального захисту, залежно від цільової спрямованості оглядів, лікування, оздоровлення, реабілітації, аналізу та оцінки здоров'я, можна поділити на групи:

- норми, що визначають сферу соціального захисту і загальні засади соціальної політики у цій сфері;

- норми, що закріплюють коло соціальних ризиків як підстави для соціального захисту. Вони передбачають умови і порядок безпосереднього надання соціальних виплат і послуг населенню й організаційно-правові форми, через які вони надаються;

- норми про соціальні стандарти та державні гарантії їх забезпечення;

- норми, якими визначаються зобов'язальні державні органи та установи, а також уповноважені недержавні суб'єкти у сфері соціального захисту, їх обов'язки, права і відповідальність;

- норми про бюджетні призначення з Державного бюджету України за державною програмою «Соціальний захист та соціальне забезпечення», в тому числі норми щодо реалізації непрямих соціальних виплат при затвердженні та реалізації спеціальних цільових програм щодо додаткового соціального захисту, обсягів міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам у вигляді субвенцій для використання на надання пільг та субсидій населенню, встановлення на відповідний рік рівня забезпечення прожиткового мінімуму для призначення державних соціальних допомог;

— норми, які регламентують організацію спеціальних соціальних фондів (страхових і нестрахових) для надання соціальних виплат і соціальних послуг, а також порядок управління цими фондами і розподілу коштів для соціальних виплат;

— норми, які регламентують порядок збирання коштів на соціальне забезпечення — розміри страхових соціальних внесків, додаткових фінансових заходів для наповнення бюджету фондів;

— норми про організацію і порядок здійснення недержавного соціального забезпечення;

— норми, які встановлюють засоби захисту права та відповідальність суб'єктів.

За своїм характером це різні норми, вони мають системний характер, оскільки об'єднані тим, що регулюють суспільні відносини, які утворюють єдиний комплекс — сферу соціального захисту в Україні.

Як зауважує М. Захаров, «структура суспільних відносин, по суті, відтворює структуру соціального забезпечення як системи права» [2]. Цей висновок повною мірою стосується й права соціального захисту України. Пошуки об'єктивного критерію у предметі права соціального захисту мають не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки дають змогу знайти об'єктивне обґрунтування побудови єдиного механізму забезпечення права людини на соціальний захист в Україні.

Складні економічні умови перехідного періоду зумовлюють появу нових суспільних потреб у соціальному захисті. Необхідно відмежувати соціально-захисні відносини від інших суспільних відносин у соціальній сфері. Всі суспільні відносини в соціальній сфері об'єднують певні спільні риси, котрі зумовлюють необхідність узгодженого правового регулювання. Загострення соціальних проблем завдало відчутного удару освіті, науці, культурі.

Складність проблем, які виникли внаслідок Чорнобильської катастрофи, їх комплексний, широкомасштабний характер, що не має аналогів у світі, призвели до зволікання з прийняттям державних рішень щодо протирадіаційного, медичного та соціального захисту населення, а недотримання політичною елітою деяких принципів державного управління спричинило їх деформацію. Населення України потерпає від зростання безробіття, підвищення цін на продукти харчування, товари, ліки та послуги, погіршення якості харчування, медичного обслуговування, підвищення рівня смертності. Визначення внеску соціально-економічних та радіаційного чинників у формуванні якості здоров'я населення та демографічної кризи продовжує бути актуальним та необхідним.

Література

1. Національна доповідь України «15 років Чорнобильської катастрофи. Досвід подолання». — К.: Чорнобиль інтерінформ, 2001.
2. *Івановар І.* Правоотношения по социальному обеспечению. — М.: МГУ, 1986. — С. 32, 45, 54.
3. *Страхов М.М.* Історія держави і права стародавнього світу: Навч. посібник / Укр. держ. юрид. акад. — Х., 1994.
4. Взгляд в будущее: Национальный доклад Украины. — К.: Аттика, 2006. — 232 с.
5. *Омельянець М.І., Гунько Н.В., Дубова Н.Ф.* Медико-демографічний моніторинг стану здоров'я населення радіаційно забруднених територій України / Матеріали міжнародної конференції «Радіологічні ефекти: ризики, мінімізація, прогноз». — К., 22—24 березня 2005 р. — С. 95.

Фесянов П. О.,

аспірант кафедри національної безпеки
Національної академії
державного управління при Президентові України

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА РАДІАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Надзвичайна актуальність вирішення проблем, обумовлених Чорнобильською катастрофою, знайшла своє відображення в Основному законі України — Конституції України (1996 р.). Конституційні права і обов'язки стосуються всіх громадян держави і, природно, розповсюджуються і на постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи. Одними з найважливіших для забезпечення захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи в Конституції України є такі положення:

1. Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи — катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду України є обов'язком держави (ст. 16).

2. Людина, її життя і здоров'я ... визнаються найвищою соціальною цінністю (ст. 3).

3. Конституція має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативні акти приймаються на основі Конституції і повинні відповідати їй (ст. 8).